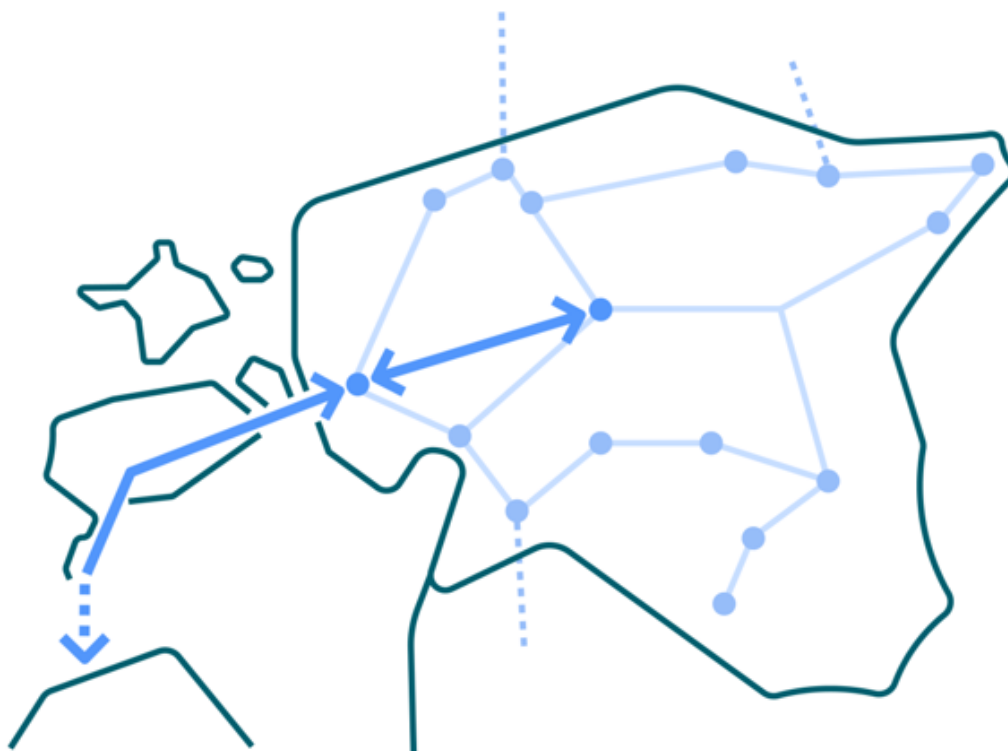

Töö number: 24000064
Tellijä Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
Konsultant Skepast&Puhkim OÜ
Laki põik 2, 12915 Tallinn
Telefon: +372 664 5808; e-post: info@skpk.ee
Registrikood: 11255795;

Kuupäev 07.01.2025

Maismaaosa arheoloogiliste uuringute lähteülesanne

Eesti-Läti neljanda elektriühenduse riigi eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtade ja mõjude hindamise, sh KSH, programmi lisa nr 9

Sisukord

Contents

1. Kokkuvõte	2
2. Sisu ja eesmärk	3
3. Eelnev info mõjuala kohta	4
4. Metoodika.....	5
5. Vajalikud pädevused ja eksperdid	6

Koostanud: Mihkel Tammet, Marion Mets (Skepast&Puhkim)

1. Kokkuvõte

Käesolevas dokumendis antakse ülevaade Eesti-Läti neljanda elektriühenduse riigi eriplaneeringu raames teostatava maismaa osa arheoloogiliste uuringute eesmärgist, sisust, metoodikast, töö teostamiseks vajalikust pädevusest ning alusmaterjalidest. Kirjeldatakse uuringu seost riigi eriplaneeringu koostamise ja selle mõjude hindamisega.

Valdav osa eriplaneeringu mõjualast on arheoloogiapärandi osas kaardistatud ja kultuurimälestistena arvele võetud. Vaatamata sellele on osa arheoloogiapärandist tänaseni osaliselt kaardistamata. Et vältida võimalikku kahju arheoloogilise väärtusega objektidele ja tagada optimaalne lahendus elektriühenduse trassikoridoride planeerimisel ja projekteerimisel, on eriplaneeringu koostamise ja ehituse raames vajalik läbi viia Eesti-Läti neljanda elektriühenduse maismaaosa arheoloogiline ekspertiis (etapp I uuring).

Arheoloogiline ekspertiis (etapp I uuring) annab arheoloogia-alase kirjanduse, arhiivandmete, arheoloogiakogude ja ruumiandmete töötluse ja analüüsi tulemusel sisendi etapp II uuringute läbiviimiseks. Etapp I uuringu käigus seotakse erinevatest allikatest saadud info ruumiandmetega, mis aitab kaasa eelistatud trassikoridori(de) valikule. Uuringu tulemusi arvestatakse kultuurilise võrdluskriteeriumi „Arheoloogiliselt tundlikud objektid“ sisustamisel.

Etapp I uuringule järgneb enne projekteerimist (pärast planeeringu kehtestamist) arheoloogilise väärtusega objektide maastikuleire (etapp II uuring), kus viiakse etapp I uuringu tulemusele tuginedes läbi maastikuleire eelistatud trassialternatiivile, kaardistatakse arheoloogia väärtusega objektid ning antakse sisend vajalike ehituseelsete uuringute ja tegevuste kava koostamiseks. Etapp II uuring tehakse planeeringumenetluse läbiviimise järel enne projekteerimist.

2. Sisu ja eesmärk

Uuringu eesmärk on tagada kultuuripärandi kaitse Eesti-Läti neljanda elektriühenduse rajatiste ja muude seonduvate ehitiste ehitustööde läbiviimise piirkonnas. Nimetatud eesmärgi saavutamiseks on vajalik saada arheoloogiliste uuringute tulemusel lisateavet potentsiaalse arheoloogiapärandi kohta ning arheoloogiaekspertide soovitusi arheoloogilise väärtusega objektidel teostatavate arheoloogiliste uuringute täpsema kava koostamiseks.

Uuringu sisuks on:

1. Kirjanduse, arhiivi, arheoloogiakogude ja ruumiandmete töötlus ja analüüs.
2. Analüüsi käigus tuvastatud arheoloogilise väärtusega objektide (ka võimalike looduslike pühapaikade) andmete süstematiseerimine ja ruumiandmete sidumine eriplaneeringu raames välja valitud trassikorridoridega.

Etapp I uuring viiakse läbi visandatud trassialternatiividele. Uuringus kaardistatakse olemasolevate andmete põhjal, kas ja millised arheoloogia väärtused jäävad alternatiivsete trassikorridoride alale. Etapp I uuringu käigus seotakse erinevatest allikatest saadud info ruumiandmetega, mis aitab kaasa eelistatud trassikoridori(de) valikule ning uuringu tulemust arvestatakse trassialternatiivide võrdlemisel (kultuuriline võrdluskriteerium „Arheoloogiliselt olulised objektid“). Etapp I uuring peab andma arheoloogia-alase kirjanduse, arhiivandmete, arheoloogiakogude ja ruumiandmete töötluste ja analüüsi tulemusel sisendi etapp II uuringute läbiviimiseks.

Analüüsi koostamise käigus tehakse koostööd eskiisprojekti koostaja ja keskkonnamõtjude hindamise töögrupiga, tagamaks info ajakohasus kavandatava tegevuse osas ning võimaldamaks kavandada vajadusel eskiisprojekti koostamisel leevendavaid meetmeid.

Pärast sobivaima trassialternatiiv väljavalimist ning enne projekteerimist viiakse läbi etapp II uuring, kus teostatakse maastikuleire arheoloogilise ekspertiisi (etapp I uuring) tulemustele põhinedes eelistatud trassikoridori alal ning kaardistatakse tuvastatud arheoloogia väärtusega objektid. Etapp II uuring peab andma maastikuleire tulemusel kaardistatud andmete alusel sisendi tuvastatud arheoloogilise väärtusega objektidel teostatavate arheoloogiliste uuringute täpsema kava koostamiseks.

3. Eelnev info mõjuala kohta

Eesti-Läti neljanda elektriühenduse riigi eriplaneeringu raames teostatava maismaa osa mõjuala on ulatuslik¹. Kavandatud uute liinikoridoride rajamisega kaasneb mõju võimalikule tuvastamata arheoloogiapärandile on arvestatav. Liinikoridoride rajamisega kaasneb otsene oht arheoloogia objektidele liinirajatistega kaasnevate pinnasetöödega (liinirajatiste vundamendid, uue liinikoridori rajamisega kaasnevad raadamis- ja pinnasetööd, kaabli rajamiseks kaevatav kraav, alajaamad jne). Liinikoridoride raadamine võib mõjutada nii kinnismuistiseid (matmispaigad, kalmed jne) kui ka võimalikke looduslikke pühapaiku (hiiekohad, allikad jne). Maakaablite rajamisega kaasneb otsene oht arheoloogiapärandile, mis eeldab ühena leevendusmeetmetest nende täielikku läbiuurimist. Olemasolevate liinikoridoride laiendamine on võimalik kohtades, kus laiendamise tulemusel kultuurimälestis ei saa kahjustatud. Kohtades, kus see ei ole võimalik, tuleb lähtuda ajaloolise asustuse tihedusest ja kaitsealuse arheoloogiapärandi esinemise tihedusest piirkonniti.

Arheoloogiapärandi seisukohast paigutuvad arheoloogiamälestiste ja leiuteadete poolest rikkalikumad alad Saaremaale kavandatava õhuliinikoridori T1 ja T2 alale ja Lääne-Eestis Lääneranna vallas õhuliinikoridori T1 alal. Kaardistatud arheoloogiatundlike alade kohta on info kättesaadav Muinsuskaitseameti registritest. Kuna liinikoridorid lõikavad Rail Balticu trassi Raplamaal²³ on antud trassi eriplaneeringu käigus tehtud uuringud oluliseks infoallikaks. Lisaks sellele on hulgaliselt hajusinfot, mis vajab uuringute käigus süstematiseerimist ja esitamist. Hajusinfona on kättesaadavad järgmised materjalid, kirjandus ja andmebaasid:

- Tartu Ülikooli arheoloogiateadete andmebaas;
- Tallinna ja Tartu Ülikooli arheoloogiaarhiiv;
- Maa-ameti kaardirakenduste kaudu kättesaadavad ajaloolised kaardid ja maakasutusplaanid, aerofotod, Maa-ameti kõrgusandmete põhjal tehtud reljeefimudelid, satelliidipildid, mullastikukaardid jm kaugseire aluseks olevad materjalid;
- Rahvusarhiivi kaardikogu ajaloolised kaardid;
- Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjakogud;
- Muuseumide arhiivid/fondid (nt Eesti Ajaloomuuseum);
- Pärimusteaded Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluule arhiivis;
- Uuritava piirkonna aja- ja kultuurilugu puudutavad (kergemini leitavad) trükised ja perioodika;
- Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteek;
- Jaan Jungi „Muinasaja teadus“ ja käsikirjad (Mss);
- Eesti Kultuurilooline Arhiiv.

¹ LINK: <https://gis.skpk.ee/portal/apps/webappviewer/index.html?id=8e67eaf19ff44893a5a744927a95b518>

² Aruanne arheoloogilise eeluuringu kohta Rail Baltic raudteetrassi valikul. I etapp. Tartu Ülikool, prof Valter Lang, 2013. Rail Baltic KSH aruande lisa VI-1.

³ Tvauri, A., Metsoja, K. 2015. Rail Balticu trassi arheoloogiliste eeluuringute II etapi lõpparuanne. Osa II Rapla maakond. 2015. Tartu Ülikool. Tartu

4. Metoodika

4.1 Arheoloogilise uuringu I etapi metodoloogia

Arheoloogilise uuringu I etapi uuringu meetod on arhiiviuuring. Arheoloogiline uuring (I etapp) peab koosnema olemasolevate materjalide (arhiiviallikate) läbitöötamisest ning maastikuanalüüsist kaugseire meetodeid kasutades (sh ajaloolised kaardid ja maakasutusplaanid, kohapärimus, aerofotod, Maa-ameti kõrgusandmete põhjal tehtud reljeefimudelid). Peale seda tuleb kogutud andmed korrastada, arhiveerida ning koostada vastav aruanne.

4.2 Nõuded arheoloogilise uuringu I etapile (ka looduslike pühapaikade) uuringule

Arheoloogilise uuringu I etapp peab sisaldama:

- olemasolevate materjalide ja arhiiviallikate (arvel olevad muistised, TÜ andmebaasi teated, otsinguteated (vastav info küsida Muinsuskaitseametist), ajalooline info piirkonna kohta, teistes arheoloogia ja ajalooliste looduslike pühapaikade andmebaasides sisalduv teave) analüüs;
- maastikuanalüüs kaugseire meetodeid kasutades (ajaloolised kaardid ja maakasutusplaanid, aerofotod, Maa-ameti kõrgusandmete põhjal tehtud reljeefimudelid, satelliidipildid, mullastikukaardid jm kaugseire aluseks olevad materjalid);
- kohapärimuse ja kohanimeandmebaasi info.

4.3 Arheoloogilise uuringu II etapi metodoloogia

Arheoloogilise uuringu I etapi uuringu meetod on maastikuleire. Uuringu koostaja peab läbiviima maastikuleire arheoloogilise uuringu I etapi käigus välja selgitatud objektide kontrollimiseks ja kaardistamiseks maastikul.

4.4 Nõuded arheoloogilise uuringu II etapile

Arheoloogilise uuringu II etapp peab sisaldama:

- arheoloogilise kultuurikihi ja arheoloogiliste leidude esinemise kontrollimist väikesemahuliste prooviaukude või -kaevistega ning otsinguvahendiga;
- tuvastatud objektide kaardistamist;
- ettepanekuid võimalike edasiste ehitusele eelnevate arheoloogiliste uuringute kohta.

5. Vajalikud pädevused ja eksperdid

Arheoloogilisi uuringuid on võimalik läbi viia kahe eraldiseisva uuringuna, kuid soovitav on seda teha ühe meeskonna poolt, sest nii on ülevaade terviklik. Samuti aitab ühest uuringust saadav informatsioon teise koostamisele suuresti kaasa. Näiteks aitab arheoloogiline eksperthinnang (etapp I) uuring määratleda arheoloogilise väärtusega objekte, mida tuvastatakse maastikul maastikuleire (etapp II) uuringu käigus. Kuna maastikuleire (etapp II uuring) sisaldab ruumiandmete kogumist maastikul ja nende töötlust ning esitamist on vajalik eksperdina kaasata ka geodeet.

5.1 Vajalikud pädevused

Arheoloogilisi uuringuid võib läbi viia vastava pädevusega isik või ettevõtja (MuKS §-d 46-47, § 68 lg 2 p 3 §-d 69-70). Arheoloogilise uuringu tegijad on leitavad kultuurimälestiste registrist „Erialane pädevus“ → „Pädevustunnistused“ → „Filtreerimine – Mälestise liik: arheoloogiamälestised või Tegevusala: Uuringukava koostamine ja uuringu tegemine/ Arheoloogiline uuring“.

Geodeetiliste mõõdistustööde teostaja peab omama õigust geodeetilisi töid läbi viia vastavalt oma elukohamaa seadustele. Geodeetil peab olema vähemalt geodeet tase 6 kutse, spetsialiseerumisega ehitusgeodeetilised uuringud kutsekvalifikatsioon. Isiku kohta, kellele ei ole väljastatud Eesti Vabariigis vähemalt geodeet tase 6 kutsega, spetsialiseerumisega ehitusgeodeetilised uuringud kutsekvalifikatsiooni, tuleb esitada kutsekvalifikatsiooni vastavuse kohta pädeva asutuse tõend.

5.2 Vajalikud eksperdid

Nimetus	Roll	Vajalik kogemus
Geodeet-GIS spetsialist	Ruumiandmete kogumine töötlus ja topograafilise alusmaterjali esitamine etapp II uuringute raames	Vähemalt 2-aastane kogemus arheoloogiaobjektide kaardistamisel
Arheoloog	Arheoloogiliste uuringute läbiviimine	Vähemalt 4-aastane töökogemus valdkonnas ja tellija poolt nõutud arheoloogilise uuringu tüübi läbiviimise kogemus